

MILLIY KO'YLAKLARNI TIKISH TEXNOLOGIYASINI ISHLAB CHIQISH

Umarova Nigora Mahamadaliyeva

Fargona viloyati Oltiariq 2-son kasb-hunar maktabi

Tikuvchilik texnologiyasi fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Milliy ko'ylaklarimizga moda yo'nalishiga qarab turli to'rlar va tayyor kiyim elementlari bilan bezash hozirda urf bo'lgan. Lekin barcha kiyimlar kabi milliy ko'ylaklarga ham to'rlar va kiyim bezaklarini tikishda ularda foydalanish qoidalariga rioya qilish bilan birga ularni kiyimuchun tanlay olish ham kerak bo'ladi. Kiyimga kiyim bezaklarini chiroyli tikkan bilan uni kiyimga estetik did bilan tanlanmasa u kiyimni chiroyini ochish o'rniga uni sifatini tushirishi mumkin.. shuni nazarda tutgan holda qo'yida kiyim bezakalaridan foydalanishni ayrim usullari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *kiyim bezaklari, Applikasiyalar, gazlama rangi, gullar, tikish texnologiyalari.*

Hozirda bozorlarimizda kashta choklarga moslab ishlab chiqarilgan yopishtiriladigan, tikiladigan, yelim bilan yopishtiriladigan applikasiyalarni ko'plab uchratish mumkin. Bu applikasiyalardan ham to'g'ri foydalanilmasa kiyim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bilamizki kashta tikish murakkab jarayon bo'lib, hamma tikuvchilar ham uni uddalay olmaydir. Shuning uchun ko'pincha tayyor kashtali applikasiyalardan foydalanadilar. Applikasiyalar kiyimga chiroyli ko'rinish berish bilan birga ayrim kamchiliklarni yopshi, ayrim choklarni ko'rsatmasligi. Kiyimga bezak berishda ishlatiladi. Applikasiyalarni tanlashda nimalarga e'tibor berish lozim.

- Birinchidan, gazlama rangi va gullarini e'tiborga olish lozim
- ikkinchidan, gazlama xususiyatiga mos tushishi kerak;
- uchinchidan gazlama narxiga, tashqi bezaklariga mos bo'lishi kerak;
- to'rtinchidan kiyim egasini tashqi ko'rinishi, yoshi va kiyimni kiyish joyiga qarab tanlash kerak.

Ayrim hollarda oq rangli gazlamalarga yosh xotin-qizlar uchun qora, qizil, ko'k, yashil rangli applikasiyalarni tanlash mumkin ayrim xollarda esa gazlamadagi ranglardan eng ko'p uchraydigan rangiga qarab tanlanadi. Applikasiyalarni kiyimga o'rnatishda gazlama va applikasiyani xususiyatiga e'tibor berish lozim. Agar kundalik kiyim uchun applikasiya tanlansa tikib o'rnatiladiganini tanlagan ma'qul chunki kiyim ko'p yuvilsa yelim o'z xususiyatini yo'qotishi mumkin. Kechalik kiyimlarga applikasiyalar tanlasganda yelimlisidan tanlasa bo'ladi.

Milliy ko'ylaklarni tikishda zamonaviy tikish texnologiyalaridan optimal foydalanish. Yuqorida aytganimizdek hozirda bozorlarimizda xotin-qizlar kiyimlarini tikish uchun tirli-tuman gazlamalar bilan bir qatorda kiyim tikishda ishlatiladigan, kiyim tikish samaradorligini, sifatini oshirishda qo'llaniladigan kiyim elementlarini uchratish mumkin.

Lekin bu elementlardan to'g'ri foydalanishni barcha tikuvchilar ham uddalay olishayapdi deb ayta olmaymiz. Demak shundan foydalansam kiyim sifatli chiqadi, kiyim egasi sifatli elementlardan foydalanib tikibdi degan ko'r-ko'rona qarashlar uchrab turadi. Shuning uchun quyida zamonaviy kiyim elementlaridan foydalanish texnologiyalari, ulardan foydalanishni optimal yo'llari haqida to'xtalib o'tmoqchimiz.

Yelimsimon not'oqima tasmalardan foydalanish. Xozirda do'konlarda yelimsimon, o'rgimchak uyasiga o'xshash rulonli tasmalar ko'p uchraydi. Ularni qayerlarda qo'llash mumkin? Ushbu yelimsimon tasmalarni ayniqsa elastikli gazlamalardan kiyim tikishda kiyim etagini qayirib tikishda, yeng uchini qayirib tikishda mashina chok o'rnida ishlatish mumkin. Agar mashinada qayirib tikilganda kiyim o'ngida chok o'rni qo'pol ko'rinishi mumkin. Yelimli tasma bilan yopishtirib bukilganda chok borligi bilinmaydi. Yeng yoki etak uchlari tekis bukilib, kiyim cho'zilganda ham chok sitilib yoki so'qilib ketmaydi. Undan tashqari yelimli tasmalardan milliy ko'ylak old va ort bo'lak koketkalariga avra va astar detallarini qo'lda ko'klash jarayonini yengillatish maqsadida ham qo'llash mumkin.

Yelimsimon noto'qima tasmalardan foydalanishda qo'yidagi qoidalarga rioya qilish zarur: Tasma ikki detalni o'rtasiga qo'yilib sal namlanadi va dazmolmato ustidan dazmollanadi. Dazmollash jarayonida dazmol harakatda bo'lmasdan toki namlik ketgunga qadar ushlab turiladi, undan so'ng boshqa uchastka dazmollab yopishtiriladi. Agar dazmolni harakatlantirib dazmollansa tasma surilib ayrim joylaridan qochishi mumkin, yoki yelimsimon tasma uzilib o'sha joy yopishtirilmay qolishi mumkin. Yelimli noto'qima tasma bilan kiyim etagi va yeng uchiga ishlov berish. Burmasiz, burmali bo'lgan xolda xam sezilarsiz bo'lishi lozim. Lekin yelimsimon tasmadan xohlagan joylarda foydalanib bo'lmaydi. Masalan, paxta tolali gazlamadan tikilgan milliy ko'ylak etak va yeng uchlari faqat qaytarma chokli bahya bilan qayirib tikilishi lozim.

Yelimli flezilindan foydalanish. Ayrim milliy ko'ylaklar juda yumshoq, elastik xususiyatli gazlamalardan tiqiladi. Milliy ko'ylaklarni koketkalari tik tursa gavidada ghiroyli chiqadi. Shuning uchun yumshoq gazlamadan kiyim tikishda koketka astariga qo'shimcha material yopishtiriladi yoki qattiq astar tanlanadi. Yumshoq gazlamalardan tikilganda yelimli flezilindan koketka astariga bir qavat yopishtirish lozim. Flezilin gazlama xususiyati bilan uyg'unlashib ketadi. Yelimli flezilindan foydalanishda ham ayrim texnologiyalarga e'tibor berish lozim. Flezilinni gazlamaga yopishtirish jarayonida dazmol yuzasini dazmolmato ustida haraqatlantirmasdan kerakli joylarda ko'tarib o'tqazish lozim. Chunki flezilik issiqlik ta'sirida yumshaydi, yelimi eriydi, agar dazmol gazlama ustidan susrib yangi yoyga o'tkazilsa yopishtirilgan yuza dazmol bilan birga suriladi. Shuning uchun yelimlangandan so'ng dazmolni surib o'tqazish mumkin emas. Yelimli flezilin yoki yelimli tasma ishlatilganda dazmol albatta dazmolmati yoki maxsus qog'oz yordamida dazmollanishi shart. Aks holda dazmolni yuzasiga yelim yopishib qolib dazmollah jarayoni qiyinlashadi.

Tukli matolardan kiyim tikishni o'ziga xos xususiyatlari. Tukli gazlamalardan kiyim tikishda ham ayrim qonuniyatlarga e'tiborni qaratish lozim. Tukli matolardan kiyim tikish

oddiy matolardan kiyim tikishdan tubdan farq qiladi. Tukli matolar bilan ishlashda e'tiborliroq bo'lish lozim. Ayrim tukli matolar dazmollash jarayonida tuki bosilib o'sha joy yaltirab qoladi va kiyim sifati buziladi. Bunday matolardan kiyim tikishda, ayniqsa dazmollash jarayonida mayday-mayda temir tishli tasmalardan foydalanish lozim. Kiyim pastki tomoniga tishli tasma qo'yiladi va dazmollanadi qirqim ehtiyotlik bilan amalgam oshiriladi. Tukli matoni tuklari tishli tasma orasiga kirib, qayrilmaydi, dazmollash jarayoni tugaganda gazlamani tuklari avvalgi xolatini saqlaydi. Shunday xollarda ham matoni tuki yaltirab qolsa, qirqim cho'zib tiqiladi va qattiq qoqib qirqim dazmollanmasligi kerak bo'ladi. Tukli gazlamalardan kiyimtikishda tiqiladigan qirqim chamalab ilgaklar yordamida har joydan ildirib qo'yiladi, undan so'ng mashina chok yuritiladi. Tukli gazlamani ilgak ildirmasdan tikilsa gazlama tuklari surilib qirqim tomonlari uzun-kalta bo'lib qolishi mumkin. Oldinlari bunday gazlamalarni avval qo'lda ko'klab keyin tikib chiqilardi. Hozir esa tayyor bir tomoni to'mtoqlangan ilgaklarni bozorlarda ko'plab uchratish mumkin. Tukli gazlamalar ko'pincha sitiluvcha bo'ladi bunday gazlamalardan kiyim tikishda qirqimlari albatta yo'rmalanishi lozim. Tukli gazlamalarni bichish jarayoni ham ancha murakkab jarayon hisoblanadi. Tukli gazlamalardan kiyim bichishda, tuksiz gazlamaga nisbatan ancha ko'proq gazlama sarflanadi. Chunki andozlar gazlamaga faqat bir tomonlama joylashtiriladi. Milliy ko'ylaklar uchun bezak elementlarini tanlash. Bezak elementlari juda xilma xil bo'lib ularni tanlashda nimalarga e'tiborni qaratish lozim.

- gazlama xususiyatlariga;
- gazlama rangi va gullariga;
- gazlama narxiga va gazlama bezaklariga;
- kiyim turiga;
- kiyim kiliyilish joyi va kiyim egasini yoshi, tashqi ko'rinishiga;
- kiyim fasoniga.

Agar milliy ko'ylak kundalik ishlarga mo'ljallangan bo'lsa kiyim bezagi unchalik sezilmaydigan, ko'zga tashlanmaydigan bo'lishi shart. Masalan tesmalar, to'rlar, jiyaklar va xakozo. Agar kiyim kechalik kiyim bo'lsa va gazlama qimmat narxli bo'lsa unda gazlamaga xoz besaklar tanlanadi. Gazlama rangi, gazlama gullarini rangi va shakli, gazlama bezaklari (toshlari, ko'zchalari, tesmalari) turiga qarab bezak gazlama tanlash lozim. Ayrim xollarda galamani o'zi bezaklarga boy bo'lsa gazlama bezaklarini qirqim joylardagi bezaklari ehtiyotlik bilan so'qilib uni kerakli joylarga o'rnatish mumkin. Ayrim boy bezakli gazlamalarga ortiqcha bezak berilsa kiyim bachkanalashib ketadi. Unday xollarda bu kiyim kechalarda kiyilsa ham bezak elementlar qo'llanilmaydi.

Milliy kiyimlarga toshli bezaklardan tanlashda toshni rangi ham gazlama rangi yoki gazlama gullarini ko'p takrorlanadigan gangiga mos ravishda tanlanadi. Aks xolda kiyimga bezak ko'rk berish o'rniga uni sifatini buzadi. Demak kiyimni qanchalik sifatli tikkan bilan uni bezaklarini, kiyim elementlarini to'g'ri tanlanmasa, tanlangan elementlardan to'g'ri foydalanilmasa kiyim sifatli ciqmaydi. Shuning uchun biz yuqorida bergab tavsiyalarga amal qilinsa kiyim sifatiga kafolat berish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva Q.M., Majidova D. Liboslar davr ruhini ifodalaydi //J. Pedagogik mahorat. — T.: 2003. — №1. 92—93 b.
2. Abdullayeva Q.M., Nigmatova F.U., Gaipova N.S. Tikuvchilik buyumlarini loyihalash va texnologiya asoslari. Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, TDPU. 2007-yil, 240 b.
3. G.K.Hasanbayeva. „Kiyim modelini ishlash va loyihalashsini tayyorlash“. Toshkent. O'qituvchi. 1990-yil.
4. A.P.Rogova. „Erkaklar va bolalar ustki kiyimini loyihalash asoslari“. Toshkent. O'qituvchi. 1988 yil.
5. А.П.Шершнева. „Основы конструирования женской и детской одежды“. Москва. Легпромбытиздат. 1982 г.